

یادداشت‌هایی از سخنان حجت‌الاسلام مهدی مهریزی در نشست "تحلیل سیر نزولی آیات قرآن درباره زنان" چهارم آبان ۱۳۹۴

متون دینی (قرآن و حدیث) در متن زندگی شکل گرفته‌اند و انتزاعی نیستند لذا درک شأن نزول و تاریخ صدور آنها اهمیت دارد. اینکه آیات مربوط به یک موضوع از کجا شروع شده‌اند و چه سیری را طی کرده‌اند و موضوع به چه نحو هدایت شده است به درک عمیق‌تر موضوع کمک می‌کند، بخصوص وقتی که اطلاعات تاریخی نیز ضمیمه شود.

در ۶۴ سوره قرآن (۵۶،۱ درصد سوره‌ها)، حدود ۳۵۰ آیه (۵،۶ درصد آیات) آیاتی وجود دارد که به طور مستقیم و غیر مستقیم و در سال‌های مختلف به نحوی مرتبط با موضوع زن است. این آیات دسته‌بندی شده و اهم موضوعات با در نظر گرفتن سیر زمانی به قرار زیر است:

مکه

سال اول - ۸ آیه در ۵ سوره مثل:

سوره قلم: به مال و پسران مغرورند (سرزنش این دیدگاه)

سوره لیل: نسل از مذکر و مؤنث است

تکویر: سرزنش زنده به گور کردن دختران

نکته: با اینکه زنده به گور کردن دختران بین همه قبائل رایج نبوده و موارد گزارش شده خیلی فراوان نیست ولی به دلیل بزرگی و اهمیت آن، به شدت مورد سرزنش قرار گرفته است

سال دوم - ۱۰ آیه در ۴ سوره مثل:

سوره نجم: سرزنش این ادعای عرب آن دوران که پسران مال ما و دختر مال خدا "تلک اذا قسمه ضیزی" / خلقت با اشاره به جنین و رحم مادر / و خلقت با یادآوری مذکر و مؤنث

سوره بروج: ضمن اشاره به ماجرای آزار مومنین، زنان مومن و مردان مومن، هر کدام را جدا نام می‌برد

سوره قیامت: تأکید بر مذکر و مؤنث بودن جنس بشر

سال سوم - ۱۵ آیه در ۲ سوره مثل:

سوره اعراف: خلقت آدم و حوا و تعبیرهای بعدی که همه دوتائی است (در مورد فریب خوردن، توبه، هبوط و ...) یعنی به هر دو برمی‌گردد
سوره صاد: اشاره به زنان بهشتی

سال چهارم - ۲۳ آیه در ۴ سوره مثل:

سوره مریم: داستان حضرت مریم به تفصیل / این نکته که نذر برای آزاد کردن آنچه در شکم دارد از طرف مادر بوده است و در این مورد

اختیار داشته / نامگذاری نیز از طرف مادر بوده است (انی سمیتها مریم) / ماجرای زکریا / نیکی به پدر و مادر

سوره فاطر: خلقت و جفت بودن نسل / و علم خداوند به حمل زنان

سوره فرقان: در دعای عباد الرحمن اشاره به اینکه همسران و فرزندان مایه روشنی چشم می‌توانند باشند (هب لنا من ازواجنا و ذریاتنا قره اعین)

سال پنجم - ۱۷ آیه در ۳ سوره مثل:

سوره طه: ماجراهای مرتبط با همسر، مادر و خواهر موسی، زن فرعون و دختران شعیب / دشمنی شیطان با ادم و حوا (عدو لهما)

سوره شعرا: سرزنش کسانی که به مال و بنین (پسران) می‌نازند

سال ششم - ۳۲ آیه در ۳ سوره مثل:

سوره نمل: ملکه سبا - که همه چیز داشت (اوتیت من کل شیء)، اصلاح ذهنیت‌ها در مورد توانائی‌های زن

سال هفتم - ۲۱ آیه در ۲ سوره مثل:

سوره هود: نوح و همسرش / همسر ابراهیم / همسر لوط

سوره یوسف: داستان عزیز مصر و زنان مصری

نکته: تعبیر "ان کیدکن عظیم" در این سوره از زبان عزیز مصر است (که رفتار وی در ماجرای یوسف همراه با نکوهش است) لذا این دیدگاه قرآنی نیست

سال هشتم – ۶ آیه ۲ سوره مثل:

سوره حجر: ماجرای لوط و همسر و خانواده

سوره انعام: احسان به والدین و جند مورد دیگر

سال نهم – ۱۴ آیه در ۵ سوره مثل:

سوره صافات: همسر لوط / سرزنش عقیده مشرکان (دختر داشتن خدا / یا دختر بودن فرشتگان خدا)

سوره لقمان: نیکی و احسان به پدر و مادر با تاکید بر زحمات مادر

سوره غافر: دعا برای همسر و فرزند

سوره نحل: برابری عمل زن و مرد (من عمل صالحا من ذکر و انثی و هو مومن ...)

سال دهم – ۸ آیه در ۳ سوره مثل:

سوره احقاف: احسان به والدین و سختی مادر در دوران بارداری / نگفتن اف به پدر و مادر

سوره زخرف: آفرینش زن و مرد / مذمت عقیده مشرکان مبنی بر دختر داشتن خدا و همینطور مذمت واکنشی که از خیر دختردار شدن نشان می‌دهند با تعابیر تند

نکته: آیه او من ینشأ فی الحلیه و هو فی الخصام غیر مبین نیز از زبان مشرکان و در زمره دیدگاه‌های جاهلی و همراه با سرزنش است

سال یازدهم – ۱۴ آیه در ۴ سوره مثل:

سوره ذاریات: همسران ابراهیم / موسی و خضر و ماجرای پدر و مادر صالحی که فرزند ناخلف داشتند

سوره نحل: سرزنش عقیده مشرکان در مورد دختر داشتن و اشاره به گوهر مشترک زن و مرد

سال دوازدهم – ۷ آیه در ۳ سوره مثل:

سوره انبیا: همسر زکریا / مریم

سوره مومنون: مریم / و مذمت دیدگاه مال و پسران

سال سیزدهم – ۹ آیه در ۴ سوره مثل:

سوره معارج: بحث عفت / خلقت زن و مرد از یک جفت / نیکی به پدر و مادر /

سوره روم: فلسفه ازدواج که مودت است

مدینه

سال اول – ۲۹ آیه در ۱ سوره مثل:

سوره بقره: ۲۰ آیه شامل خلقت آدم و حوا / عادت ماهانه / ازدواج نکردن با مشرکان / محرمات در شب و روز ماه رمضان / قصاص / طلاق و عده طلاق / شهادت زن و مرد / متعه طلاق

نکته: هنگام جدا شدن باید چیزی برای تجهیز زندگی به زنان داده شود به نام متعه طلاق، قاعدتا این جدا از مهریه است زیرا مهریه در هنگام عقد است نه طلاق

سال دوم – ۱ آیه در ۱ سوره مثل:

سوره انفال: فرزندان محل آزمایش

سال سوم – ۱۵ آیه در ۱ سوره مثل:

سوره آل عمران: مریم از جمله آیه لیس الذکر کالانثی (پسر مثل دختر نمی‌شود) // مباحثه (فعالیت سیاسی) // ارزشمندی عمل زن و مرد (انی لا اضعی عمل عامل منکم من ذکر و انثی...)

سال چهارم – ۲۶ آیه در ۲ سوره مثل:

سوره احزاب: ظهار / پسرخوانده / طلاق / متعه طلاق / پوشش و جلیب / زنان و مردان مومن و زنان و مردان منافق / زنان و مردان مسلمان / هجرت زنان / بیعت زنان / سوره ممتحنه:

سال پنجم – ۳۴ آیه در ۱ سوره مثل:

سوره آل عمران: خلقت انسانها از یک حقیقت (نفس واحده) / تک همسری به عنوان الگوی خانواده / چند همسری (در ارتباط با ایتمام) / عقد موقت / احسان به والدین / مریم / سهم زنان و مردان از کسب و کار

سال ششم – ۷ آیه در ۳ سوره مثل:

سوره حدید: زنان و مردان مومن / منافق در قیامت

سوره رعد: بهشت جایگاه پدر و همسر صالح / ازواج پیامبران

سال هفتم – ۱۹ آیه در ۲ سوره مثل:

سوره طلاق: طلاق

سوره نور: پوشش / زنان سالخورده / ازدواج با همتا و ...

سال هشتم – ۱۶ آیه در ۵ سوره مثل:

سوره مجادله: داستان زنی که با پیامبر محاوره داشت و راضی نشد و شکایت به خدا برد و در موضوعی که شکایت داشت آیه نازل شد (تشتکی الی الله و الله یسمع تجاوزکما)

سوره تحریم: همسران پیامبر / الگو و نمونه مومنان مریم و آسیه و در مقابل دو زن که همسران نوح و لوط هستند

سال نهم – ۱۱ آیه در ۳ سوره مثل:

سوره فتح: مریم و مسیح / پاداش زنان و مردان مومن و کیفر کافر / حد سرقت زن و مرد

سال دهم – ۷ آیه در ۱ سوره مثل:

سوره توبه: زنان و مردان مومن / زنان و مردان منافق / امر به معروف و نهی از منکر و ولایت

نکته: المومنون و المومنات بعضهم اولیاء بعض یامرون ... در مقابل زندگی قبیله‌ای که فرد هویت نداشت اینجا به فرد چه زن و چه مرد هویت داده می‌شود. تعبیر ولایت شامل هر دو هست و از آنجا که عنصر اصلی در امر به معروف و نهی از منکر عدل و ظلم است بر رفتار اجتماعی فعال زنان در کنار مردان صحنه می‌گذارد.